

Проти з'єднання бібліотек *)

Т. Годкевич обгрунтовуючи свою думку про те, що треба з'єднати Харківську Центральну Наукову та Королівську бібліотеки в одній будівлі, посилається на приклади й каже, що по деяких містах Заходу та Сходу, де не вистало коштів заснувати нову бібліотеку при ново-народженому університеті, або з інших міркувань, публічна бібліотека обслуговує разом і університет і громадянство, бо краще мати одну гарну бібліотеку, ніж дві кепські. Він згадує ці приклади в Палестині, Іспанії, Чехо-Словачії, Литві, Польщі, Швейцарії, навіть у Німеччині.

Коли б мова шла про таку країну, як Палестина, Іспанія, Чехо-Словачія, Литва, Польща можна було б не дивуватися цьому. Хіба-ж може Радянський Союз йти за прикладами, що їх дають ці країни?

Здається, бідна Палестина, що її столиця, Єрусалим, завжди була лише осередком трьох релігій, де представники їх тільки сварилися поміж себе, ніколи не була культурною страпою.

Іспанія колись ништалася своїми бібліотеками, але дуже давно було це. І сліду немає від ставнозвісної Альгамбрської б-ки. Найвідстатнішу країну являє тепер Іспанія. Переслідування єзuitів, клерикалізм цілком і надовго задушили в ній розвій культури. Барселона, Севілья, Гранада, що їх наводив т. Годкевич, вразі невеличкі огнища культури.

Що до Польщі, Чехо-Словачії, Литви, то скільки-ж років свого існування нараховують вони? Ще не могли вони досить звернути уваги на розвиток культури, бо ще тільки збиралися з сил.

Але він наводить приклади з Швейцарії, Німеччини, високо-культурних країн. Це взагалі приклади, що мають звернути на себе увагу.

Очевидно, ці свої приклади взяв він із покажчика наукових закладів «Mіnerva».

Передивившись я ми й здивувалися.

Дійсно, нові університети Брноський, Втлеський, Франкфуртський, Гамбурзький, Єрусалимський, Кельнський, що створилися протягом двадцятого сторіччя, не одержали власних бібліотек, але крім цих університетів, є й такі, що існують вже давно, але теж не мають своїх власних бібліотек, і очевиднож, не тому, що не вистало грошей, бо деякі з них знаходяться в Швейцарії, Німеччині, або належали їм. (Бруславський).

Ближче придившись до покажчика Mіnerva, ми зрозуміли, в чому тут справа, а саме, в тому, що називаючи всі ці бібліотеки публічними, т. Годкевич сподівався, що читач розумітиме під словом «публічна» громадську бібліотеку.

Але всі ці бібліотеки не призначені для масового читача, це не бібліотеки, що про читача особливо пеклуться, вивчають його інтереси, книжки, що можуть його цікавити і корисні для його розумового розвитку; не бібліотеки, що стежать за його читанням, навіть навчають його читати; це бібліотеки зовсім іншого типу, що навіть не видають книжок на дім, рідше зберігають їх, це національні бібліотеки. В Єрусалимі вона так і звється національною, по інших місцях вони носять назву державних бібліотек (Врєславль, Гамбург), або провінційних (Гранада, Лозана (cantonale), Брно (zemenska), Барселона, Севілья, Стразбург (departale), публічними вони зветься тільки в Вільні та Женеві. Публічна цеж не громадська, не міська бібліотека, а бібліотека того типу, що являла з себе за дореволюційних часів. Імператорська Публічна бібліотека. У Франкфурті, Берні, хоч такі бібліотеки й носять назву Stadtbibliotheken (міська б-ка), але це також не міські бібліотеки в вузькому розумінні слова; бо в Франкфурті для тих зав-

дань, що мають громадські бібліотеки, існують Volksbüchereien—одна з 60.000 томів, друга з 40.000 томів, у Берні Bibliothek der Lesgesellschaft.

Ці національні б-ки в багатьох наведених для прикладу містах являють собою величезні книгозбирання. Наприклад у Франкфурті бібліотека, що існує з 1668 р., має 627.706 т.; при ній Шопенгауерівський архів зібраний Ex-libris та друкарських знаків, автографів; в Гамбурзі б-ка зміщує 650.000 томів, у тому, цілє 9.500 рукописів, 925 інкунабул, у Стразбурзі—1.300.000 томів, має інкунабули, рукописи, папіруси, 100.000 езаєвирів. Це ж справжнє державне книгозбирання. У Берні б-ка має 254.000 т., у Женеві, заснована 1560 р. — 250.000 т., у Лозані—350.000. Ці бібліотеки здавна обслуговували наукових робітників і в тому цілє університети, що мають переважне право одержувати книжки на дім. За кордоном можна надати членому таке право користуватися з нац. бібліотеки, бо книжки видаються йому на визначений термін і за неповернення книжок власно накладаються штрафи.

В бібліотечі зазначених міст для громадянства, масового читача, існують спеціальні бібліотеки. Передивляючись «Mіnerva», ми знайшли такі бібліотеки в Гамбурзі, Стразбурзі, Франкфурті, Берні, Женеві, Врєславлі, Вільні.

Те, що по деяких містах їх не вказано, визначає тільки, що громадські бібліотеки не наділені відомостями про себе до «Mіnerva», як не наділяла раніш й наша Королівська бібліотека, очевиднож, тому, що громадські б-ки не одержують анкет, бо поважачи цікавиться тільки закладами, що мають виключно наукові завдання.

Це з свого боку доводить, що всі перелічені т. Годкевичем бібліотеки мають за мету обслуговувати не все громадянство, а переважно наукових робітників.

Якщо читачі, що не відносяться наукою, пе-

*) В порядку обговорення.

широком заходять до національної або до «дубільної» бібліотеки, то, відчувши ту атмосферу, що панує там, побачивши, що і словом не можна перекинутись, що ніхто не помічає там ні модного капелюха, ні вбрання або одягу, знаходять, що там дуже нудно, залишають бібліотеку на привідливу радість постійних одвідувачів, наукових робітників, що знаходять тут і неكدування про себе й добрий захисток: тут у них є улюблене місце, свій столик, стілець або фотель, і працювати їм тут краще, ніж удома, бо тут тиша, і ніщо не порушує їхньої уваги: ні жінка, ні діти, ні набридливі знайомі. А головна річ: тут негайно подадуть їм потрібні книги.

Вони певні, що потрібні книжки завжди можна знайти в б-ці, бо їх масовому читачеві не видають, а це велика вигода для вченого, наукового робітника.

Отже приклади, що їх наведено а «Мінегуа», зовсім не стверджують думки про те, що можна сподіватися в одній бібліотеці наукові й політосвітзавдання; вони доводять інше, а саме, що навіть по бідних країнах, таких як Польща, Чехо-Словачка, Литва, по мало-культурних, як Італія, Іспанія, держава визнає за необхідне забезпечити розвій науки й надати науковим закладам право користуватися в найкращих бібліотек країни, що одночасно, як національній, іронічно, публічній, обслуговує всіх робітників науки, а з яких би вони верств суспільства не виходили. Ці бібліотеки являють нові вигоди для вчених бо в них викона не буває тієї метушні, яког галасу, що їх ми спостерігаємо по місцевих бібліотеках, не виключаючи й Королівський, як про це каже т. Стенніг у «Номуісті».

Позбавити цієї вигоди вчених й хоче т. Гольдвечт, що радить з'єднати ЦНБ з Королівським.

Центральна наукова б-ка широко відчиняє двері всім науковим робітникам, всім установам Харкова, навіть видає їм книжки на дім. Її читальня зала, Марксовський кабінет при-

ступні не тільки науковим робітникам, але й кожному громадянину, бо для входу до них не потрібнується ніяких посвідчень. Отож вони нічим не відрізняються від закордонних національних і публічних бібліотек. Але цього не досить т. Гольдвечту; він хоче, щоб після з'єднання з Королівською бібліотекою не тільки наукові робітники, але й ті громадяни, що не цікавляться наукою, були відвідувачами наукової бібліотеки й брали з неї книжки на дім. І він зазначає, що така саме публічна б-ка потрібна Харкову. Жоден з наведених прикладів не доводить цього, бо жодна з наведених бібліотек не виконує політосвітських завдань, й, залишаючись державною бібліотекою, тільки обслуговує й університет і наукових робітників.

За кордоном бібліотеки добре обслуговують і наукові заклади й наукових робітників взагалі.

Візьмемо наприклад Кельн, де університет засновано тільки 1919 року. Він сформувався з трьох наукових закладів: вищої торговельної школи, вищої школи для соціального й комунального управління й академії практичної медицини.

Кожний з цих закладів мав свою власну бібліотеку. Після скасування цих закладів бібліотеки продовжують існувати як самостійні, і з них користуються університет; одна з них соціально-економічна — знаходиться в будівлі університету, а дві друі залишилися в своїх попередніх місцях.

Або візьмемо Франкфурт. Там обслуговують університет: 1) бібліотека медичного та природничого змісту, 2) Зенкенбургська бібліотека, 3) Stadtbibliothek 4) Публічна бібліотека ім. Ротшильда, що зміщує в собі книжки що до нових мов, література цими мовами, порівнювального мовознавства, пародознавства, 5) Центральна бібліотека міського гау-ку—медичного змісту.

Звернемо увагу й на те, що цих наукових бібліотек не стягали в одну будівлю, а так вони й залишилися, як були на своєму місці, а Stadtbibliothek стоїть на своєму місці вже с 1668 року, бо всі культурні країни й всі знайомі з бібліотечними справами добре знають, що визнає заворушити бібліотеку яких зайвих витрат це викликає. Знають, що це може на довгий час припинити її діяльність.

Піппаються огнища культури на Заході чим, що збудували величезну будівлю для бібліотек і знесли до неї дві або три б-ки, ускладнивши тим роботу бібліотек, а тим, що склали для багатьох бібліотек зведений каталог, наприклад у Франкфурті, де в Ротшильдівській бібліотеці складено такий каталог для наукових б-к усього міста. Ось там, де а такий каталог науковому робітникові все різно, де знаходиться книга, бо каталог цей вважає йому, до якої бібліотеки йому звертатися, а йому тільки того й треба.

Для вченого книга це найголовніша річ. Він піде за нею не тільки на другу вулицю, він піде за нею й до Кііва, до Москви. Хіба ж не їздять й не їздять і тепер закордон складати свій науковий збір учні? А чого? Щоб користуватися там з багатою науковою літературою по закордонних б-ках. Заснувати таку наукову бібліотеку для вчених, наукових робітників—це обов'язок кожної держави, що некується про розвій науки. Радянська Влада на Україні виділила свій обов'язок в Харкові, створивши ЦНБ.

Годі-ж нам заявляти їй поставити як свій цей науковий заклад, потрібний столиці, як-отачи проєкти збудування якоїсь величезної будівлі й стягання до неї кількох бібліотек, бо створивши таку бібліотеку, повинна-б відмовитися або від розвитку науки, або від політосвітної мети. Центральна Наукова Бібліотека с вже в Харкові; не треба тільки її нівечити, а слід вжити заходів, щоб вона як найкраще відповідала потребам науки.

М. РУБІНСЬКИЙ.